

A Philosophical, Ethical and Sociological Reflection on Political Trust and Self-Confidence: The Case of Students' Political Participation at the Islamic Azad University of Zanjan

Asghar Mohajeri,¹ Akbar Eslami,² Mahboobe Babaei³

Article info	Abstract
<p>DOI: 10.30470/ER.2024.2025165.1314</p> <p>Original Article</p> <p>Submission History: Received: 16/05/2024 Revised : 22/06/2024 Accepted: 31/08/2024 Published: 26/02/2025</p> <p>Authors' Contribution: Asghar Mohajeri: Collecting data, studying concept and design, analysis and interpretation of data, drafting, critical revision of the manuscript, statistical analysis, reading and confirming the last version of the manuscript. Akbar Eslami: Partnership in analysis and interpretation of data, drafting of the manuscript, critical revision of the manuscript for important intellectual content, statistical analysis Mahboobe Babaei: reading and confirming the last version of manuscript.</p> <p>Conflict of Interests/Funding: The authors declare no conflict of interest and no financial supporter.</p> <p>Extracted from Dissertation: This article is extracted from the doctoral thesis in Islamic Azad University, Tehran Markazi Branch with the title of: "Studying the Tendency of Students of Islamic Azad University, Zanjan branch, towards Political Participation and Personal and Social Factors Related to it", student: Akbar Eslami, supervisor: Asghar Mohajeri, advisor: Mahboobe Babaei.</p>	<p>Given the fact that people behave as they think, this article posits that political trust and political self-confidence as the fundamental factors of the thought of political ethics in their mental and objective combination in the world politics increase hard, original and bottom-up political participation and provide the basis for good governance. Based on the insights from the positive paradigm and political sociology, this study investigated a sample of 380 students selected from among the population of students at the Islamic Azad University of Zanjan in order to address the whys and hows of the students' tendency toward political participation. The sample was randomly chosen according to the stratified ((52% males and 48% females) and cluster (universities →faculties →departments) sampling methods. The data was collected via a 50-item questionnaire developed by the researchers. The reliability and validity of the questionnaire was established through employing expert judgment and calculating the Cronbach alpha ($\alpha=.88$), respectively. The results revealed the mean scores of 6.1 and 4.1 for the participants' political participation and political confidence and self-confidence, respectively. The correlation and regression results explained for 82 percent of the shared variance for the students' political participation.</p> <p>Keywords: political participation, philosophical reflections, self-confidence, political confidence.</p>

1. **Corresponding author**, Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Islamic Azad University of Tehran Markazi Branch, Tehran, a.mohajeri@iauctb.as.ir.

2. Doctoral student of Sociology Political, Department of Social Sciences, Islamic Azad University of Tehran Markazi Branch, Tehran, Iran, a.eslami@iauctb.as.ir

3. Professor of Sociology, Faculty of Human, Science, Islamic Azad University of Zanjan Branch, Zanjan, Iran, Mahboobe.Babaei@iauctb.ac.ir

Introduction

In today's situation of Iran and specifically in the field of university and students, the light of political ethics has not spread much in the breath of political participation and there is no homogeneity between the mind and the object and political behavior based on political ethics. Based on ethical standards and commitment, the rulers and managers of the political system should trust the citizens and, by fulfilling their promise, provide attractive, safe and secure political environments for their participation so that an authentic and noble political partnership will be realized and the national security of the country will be guaranteed. This is because the benefit of the society lies in the ethical implementation of the obligations of the ruler and citizens in creating trust and political participation. Therefore, the initial question to address is why the student's mind and thoughts do not support him for a cooperative political behavior? And the basic and fundamental question of the article is why and how the citizens' (here students') beliefs in the political community, situation and political activists in a casual and generative context, and with the feeling of political effectiveness, become inclined towards political participation? Therefore, in order to avoid unscientific and unethical opinions and judgments and to scrutinize the quality and quantity of political participation, it is necessary to carry out frequent and up – to-date research in the field of tendency to political participation in the light of political ethics and political sociology.

Related Literature Review

Political participation is the involvement of a person across different levels of activity in the political system, from non-involvement to a full official political position, and the tendency to political participation means the organized efforts of citizens to choose their leaders, have effective participation in social and political activities and affairs, and influence the structure of the system as the political guidance of the government (*Milbrat, 1981, p.34*). Some philosophers and thinkers such as *Karl Marx and Popper (1954)* consider political participation as a means to achieving democracy and believe that as long as the rulers are not committed to political ethics and commitment to the people, participation is a tool suitable for a mass society that sees the people in charge as a tool to validate its policies. In such a society, the government system uses the power of the people as a tool to eliminate the political rival or consolidate its own power. According to them, real participation in which the rules of the game are based on political ethics, the existence of political conflict resolution in institutions with the possibility of political competition, legitimacy, pluralism and the high power for people's choice can be seen as an ethical, justice-oriented and two -way relationship that is possible on the highway of political trust. According to Stone's interpretation, political trust refers to positive mental attitudes and beliefs towards political issues; in fact, political trust is a form of support for the political regime and those with political authority (*Gabriel, 1376, p 360*), which has three dimensions: trust in the political system, trust in political

agents and trust in political organizations (*Khanbashi et al., 2010, p. 76*).

One of the most important theories of political participation is *Albert Bandura's* Theory of Political Trust and self-confidence/feeling of political effectiveness, which states that “political confidence is a process consisting of trust in the government and political self-confidence” (*Rabii, 2010, p. 73*).

Table 1

Distribution of Participation Rate Based on Political Trust and Political self-confidence.

political confidence/political effectiveness		- Political trust (Trust in the government and political environment)
Down	Up	
Submissive and imitative behavior	Participatory behavior	Up
Isolationist behavior/political alienation	Protesting/ militant behavior	Down

Research Method

The present research was carried out in light of the proof paradigm and with a focus on the insight from ethical and political sociology, with a quantitative approach, using the survey method and a sample size of 380 people/students. The method of random sampling was that of the stratified (women, girls and faculties) and cluster (faculties and educational groups). Data was collected with the help of a researcher-developed questionnaire in the form of 50 items and in a self-completion manner. The reliability and validity of the questionnaire was established via the expert judgment and Cronbach alpha calculation, respectively.

Research Findings

Profile of the Participants

The average age of the respondents is 24 years, the youngest is 19 and the oldest is 40 (age range is 21). 52% were men and 48% are women. 91% of the students were single, and 89% of them were undergraduate students (associate and bachelor majors). About 46% of them were studying in the fields of basic science and technical and engineering faculties and 37%, in humanities.

Tendency to political participation

According to table number 2, the level of students' desire for political participation is less and the desire is much less.

Table 2

Distribution of the Participants' Mean and Variance of Political Participation across its Component Indicators

Descriptive statistics		Political participation and its constituent indicators
Variance	Mean	
1.121	1.6	Political participation
1.231	2	Imitative participation
1.12	1.32	Conscious participation
1.231	2.21	Diligent participation/gladiator

Political trust and Political Self-confidence

As indicated in Table 3 below, the mean score of political self-confidence or the sense of political effectiveness of the participants was 1.4 out of 5. It is worth mentioning that the lowest score in the range of political effectiveness was 11 and the highest, 66.

Table 3

Mean and Variance Distribution of Political Trust and Sense of Effectiveness

Descriptive statistics		Trust and its component indicators
Variance	Mean	
1.101	1.4	Total/average
1.261	1.5	Political trust / government
1.14	1.3	Self-confidence/political effectiveness

Conclusions

According to the calculated beta and significance level, causal variable (political socialization) and sense of security as contextual variable and trust (political trust and political self-confidence) as mediating/intervening variable, respectively, had a direct/indirect effect on the degree of tendency toward political participation. Finally, the independent/explanatory variables of the research directly explained about 82% and indirectly about 1.7% and in total about 84% of the variance of the dependent/explanatory variable of the research, which is very significant. In other words, most of the respondents believed that they had no influence on the government's decisions and that a small group of powerful people ran the society, and the political participation of ordinary people had no effect on their elimination or durability. On the other hand, a very low percentage believed that they could be influential in political decisions. In other words, a high percentage of the respondents believed that the

officials of most political institutions and organizations used their position in an unethical manner (such as lying, forgery, hypocrisy, etc.), while a very low percentage, i.e., about 1.3 out of 5, believed that the officials in all institutions prevent the treasury from becoming a disgrace and had the necessary skills and expertise to plan and make decisions for the country out of foresight. The above-mentioned findings are in line with theoretical propositions in the literature of research and especially with theoretical propositions proposed by Milbrath, Huntington, Marks, Bandura, etc. Likewise, the findings support those of Hassanzadeh et al. (2023) concerning the factors affecting the degree of students' tendency toward political participation in Karaj of Alborz Province, which revealed a significant relationship between the level of distrust and political alienation of students and the level of their political participation; the findings incorporate the findings by Taji and Keshavarz (2015) in Noorabad and Mamsani, and Hassanzadeh et al. (2016) in Bidgol and Aran, which showed a significant relationship between the sense of political effectiveness and efficiency/self-confidence and the degree of political participation among the students in the University of Tehran. Sharifi et al (date?) also had a similar finding about the political confidence of Bukan students and their degree of tendency towards political participation. Similarly, Alsina and Giuliano (2011) discovered a significant relationship between the premature and incomplete political socialization process of the family and the level of low political self-confidence with the degree of political participation, all related to the research questions and hypotheses of the present study. The way out of the problem and unraveling the problem of the present writing is to understand this key philosophical statement that the strength lies in accepting the principle of unity in the same multiplicity. According to the findings, acceptance of multiculturalism, strengthening and development of politics and democracy, increased political self-confidence, and increased political confidence in the eyes of all groups and major tastes will result in an increase in genuine political participation of democracy. As stated by Katman (2020), strength lies in the acceptance of unity in plurality, and in order to achieve the long-term goal of democracy, the situation and conditions of inter- and multiculturalism should be accepted and applied in the education system, especially in citizenship education, the results of which should be the realization of democracy through genuine political participation from the bottom up.

References

- Azarang, N., Taleban, M. (2017). Examining the relationship between subjective social exclusion and political participation of the third-generation youth of Iran's Islamic Revolution. *Master's thesis* of Imam Khomeini Research Institute and Islamic Revolution. [In Persian].
- Almond, G. (1987). *A framework for comparative politics*, trans. Tayeb, A., Tehran: Center for Public Administration Education. [In Persian].
- Batamour, T. (2015). *Political sociology*. Trans. Sabouri, M. Tehran, Shabtab publication. [In Persian].
- Bendora, A. (2013). *Learning theory*. Trans. Maher, F. Tehran; Rahghosha publication. [In Persian].
- Biranvand, A, Rashid, Kh. (2022). Normization of profit and loss scales as a factor to explain, construct, validate why moral behavior is performed and not performed in various situations of life, *Scientific Quarterly of Ethical Reflections*, 3(11): 115-149. [In Persian].
- Bandura, Albert. (2021). Haggbloom SJ. The 100 Most Eminent Psychologists of the Twentieth Century. *PsycEXTRA Dataset*. 2001. Doi:10.1037/e413802005-787.
- Dahl, Robert. (1991). *Democracy and Its Critics*. Yale University Press.
- Dal, R. (2015). *Policy analysis*. Trans. Mozaffarian, H. Tehran: Motarjem publication. [In Persian].
- Dahl, R. (1991) *Democracy and Its Critics*. Yale University Press
- Firouzjaian, Ali & Jahangiri, J. (1998). Sociological analysis of political participation of Tehran University students, *Journal of Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad School of Literature and Humanities*, 24-45. [In Persian].
- Gabril, A. (1997). *A Framework for Comparative Politics*. Trans. Tayeb. A. Tehran: Public administration training center. [In Persian]
- Ghafari, Gh, Niazi, M. (1997). *Sociology of Participation*, Tehran: Nezdeek Publications. [In Persian].
- Ghaffari, Z & Beygnia, A. (2015). Factors Affecting the Political Participation of Students of Political and Technical Sciences of Tehran University, *Political Science Quarterly*, No. 2. [In Persian].
- Ghafari, H. Zahid, M. Abdulahi, Z. Morshidizad; A. Keshavarz Shukri, A. (2019). Pattern and process of Ethnic Political Actions in Iran, *Strategic Studies Quarterly*, Volume 22, Number 86, March 2018, Pages 30-7. [In Persian].
- Huntington, S. (1990). *Understanding Political Development*, Tehran: Research School of Strategic Studies. [In Persian].
- Hassanzadeh, K. Mohajeri, A. Radfar, M. (2023). Investigation of the factots affecting political alination of Alborz university students/Karaj Political Sociology Doctoral Dissertation: Islamic Azad university, Central Tehran Branch, Faculty of social sciences, communication and media. [In Persian].
- Hassanzadeh, Z. & Niazi, M. (2016). Explanation of the Social and Cultural Factors Affecting the Political Participation of the Citizens of Kashan and Aran and Bidgol. Master's thesis of Pardes University of Kashan. [In Persian]
- Cheng, C. (2014). "The predictive effects of self-esteem, moral self, and moral reasoning on delinquent behaviors of Hong Kong young people", *International Journal of Criminology and Sociology*, 3, 133-145.
- Goel, L & Milbrath, L. (1997). *Political participation*, translated by Seyyed Abolhasani, R. Tehran: Mizan publishing house. [In Persian].

- Ghafarzadeh Khoei, P, Sabbagh Dekhwarqani, S. (2016). Investigating the quality of life and social participation among students of Islamic Azad University of Tabriz, *Journal of Sociological Studies*, 3(33): 25-36. [In Persian].
- Hassanzadeh, L. Mohajeri, A., Radfar, M. (2023). Investigating the factors influencing political alienation of Alborz/Karaj university students, political sociology *doctoral thesis*: Central Tehran Islamic Azad University.
- Levin, Murray. (2015). *Political Alienation in man Alone*, by Josephson, E and Josephson, M. N. y. Mcgrow Hill.
- Freud, S. (1950). *Totem and Taboo*. New York: Norton
- Lipset, Seymour Martin. (1960). *Political Man*. United States, Doubleday& Company.
- Khanbashi, M & Zahedi, Sh. (2011). From public trust to political trust (research on the relationship between public trust and political trust in Iran). *Journal of Management Research in Iran (Humanities Lecturer)*, 15th edition, 65-87. [In Persian].
- Katman, A. (2020). *Education for individual freedom and democratic citizenship, strength in unity and plurality, Ethical Thoughts Scientific Quarterly*, 1(4): 17-41. [In Persian].
- Sharifi, Kh. Khosravi, J. Maleki, A. (2012), *Investigating the effective factors on the political participation of students of Bukan universities. Master's Thesis of Payam Noor University*, Sociology. [In Persian].
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. The University of Chicago Press.
- Millbrath, L. (1981). *Political Participation*, in: *Hand book of Political Behavoir*, vol. 4, (ed.) S. Long. New York: Plenum Press.
- Milbrath, L. & Goell, L. (1998). *Political Participation*, trans. Seyyed Rahim Abolhasani, Tehran: Mizan publishing. [In Persian].
- Mohammadi, A. Shahidian, A. (2020). Examining strategies to increase students' political participation with an emphasis on identifying effective interpersonal relationships in social networks, *Journal of Media Studies*, 6(80): 32-56. [In Persian].
- Mohajeri, A. Malekmohammadi, F & Navabakhsh, M. (2023). From the Hole to the well (a comparative and integrative view from the perspective of contemporary sociology to the fundamental issues of double poverty and quality of life in Tehran), *Two Quarterly Journals of Contemporary Sociological* [In Persian].
- Negintaji, F. (2015). The Effect of Performance Appraisal Practices (developmental and evaluative) on employee trust in managers, *Public Administration Perspectives*, 3(6): 131-152. [In Persian].
- Pashaei, M. Nur Alizadeh M. (2022). Analysis of the concept of trust from Sadrul Matalhin's point of view and its relationship with Albert Bandura's psychological concept of self-confidence, *Journal of Comparative Theology*, 13(28): 116-99. [In Persian].
- Poper, K. R. (1945). *The Open Society and Its Enemies*. First edition. Available at: https://heirnetonline.com/wp-content/uploads/2018/11/open_society.jpg. ces.
- Ygotsky, L. S. (1962). "The Development of Scientific Concepts in Childhood." *Research*, 12(23): 212-169, 10.22084 Doi: CSR 2023.27907.2207.

تأملات اخلاقی

دوره پنجم، شماره چهارم (پیاپی ۲۰)، زمستان ۱۴۰۳، صفحات ۱۴۸-۱۷۳.
شاپا الکترونیکی: ۱۱۵۹-۲۷۱۷ / شاپا چاپی: ۴۸۱۰-۲۶۷۶
<https://jer.znu.ac.ir>

تأملات اخلاقی

نشریه علمی دانشگاه زنجان

تأملی فلسفی، اخلاقی و جامعه‌شناختی در بنیاد اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس (بررسی میزان گرایش به مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی زنجان)

اصغر مهاجری^۱، اکبر اسلامی^۲، محبوبه بابائی^۳

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>بر اساس اینکه انسان‌ها آن‌گونه که می‌اندیشند، رفتار می‌کنند، نوشتار حاضر باور دارد اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی به عنوان عامل‌های بنیادی اندیشه اخلاق سیاسی در ترکیب ذهنی و عینی با همدیگر در جهان سیاسی، موجب افزایش مشارکت سیاسی سخت، اصیل و از پایین به بالا می‌شوند و بستر حکمرانی خوب را فراهم می‌کنند. برای اثبات این فرض در پارادایم اثباتی مبتنی بر بینش جامعه‌شناسی و اخلاق سیاسی، با رویکرد کمی و به روش پیمایش، جامعه آماری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی با حجم نمونه ۳۸۰ دانشجو از جمعیت آماری حدود ده‌هزار نفری پژوهش شد تا به پرسش‌های چستی، چرایی و چگونگی میزان تمایل/گرایش دانشجویان به مشارکت سیاسی پاسخ داده شود. شیوه نمونه‌گیری تصادفی نسبتی (زنان و مردان)، سهمیه‌ای (دانشکده‌ها) و خوشه‌ای (دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی) بود و ابزار پرسش‌نامه پژوهشگر ساخته در قالب ۵۰ گویه و به شیوه خود تکمیلی، داده‌های لازم گردآوری شده است. پایایی و روایی ابزار گردآوری و داده‌ها به شیوه خبرگی و همچنین با آزمون آلفای کرونباخ (۸۸ درصد) برآورد شد. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند میانگین سنی دانشجویان ۲۴ سال است، ۵۲ درصدشان مرد هستند، ۹۱ درصد آنان مجردند، ۸۹ درصدشان در مقاطع کاردانی و کارشناسی و ۳۷ درصد آنها در رشته‌های علوم انسانی تحصیل می‌کنند. میانگین میزان تمایل به مشارکت سیاسی دانشجویان ۱/۶ و میزان اعتمادشان (اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی) ۱/۴ است. با توجه به نتایج آزمون آماری (هم‌بستگی، T و F، تحلیل رگرسیونی و تحلیل ضرایب مسیر)، متغیرهای تبیین‌کننده و مستقل به‌طور مستقیم/غیرمستقیم حدود ۸۲ درصد واریانس میزان مشارکت سیاسی دانشجویان را تبیین می‌کنند.</p> <p>واژگان کلیدی: مشارکت سیاسی، تأملات فلسفی، اعتماد به نفس سیاسی، اعتماد سیاسی، اخلاق سیاسی.</p>	<p>DOI: 10.30470/ER.2024.2025165.1314</p> <p>مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۷ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۵/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰</p> <p>نقش نویسندگان</p> <p>اصغر مهاجری: ایده‌پرداز اصلی مقاله، مسئول مکاتبات با نشریه، جمع‌آوری داده‌ها، نگارش اولیه و نهایی مقاله، تحلیل و نقدی، انجام اصلاحات مقاله. اکبر اسلامی: مشارکت در جمع‌آوری داده‌ها، مشارکت در نگارش نهایی مقاله، تحلیل و نقدی. محبوبه بابائی: خوانش و تأیید نهایی مقاله.</p> <p>استخراج</p> <p>این مقاله متخذ از رساله دکتری با عنوان: «بررسی گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان به مشارکت سیاسی و عوامل فردی و اجتماعی مرتبط با آن»، دانشجوی: اکبر اسلامی، استاد راهنما: اصغر مهاجری، استاد مشاور: محبوبه بابائی، در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است.</p> <p>حمایت مالی و تعارض منافع</p> <p>مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.</p>

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، a.mohajeri@iauctb.as.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران،

a.eslami@iauctb.as.ir

۳. استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، زنجان، ایران، ahboobe.Babaei@iau.ac.ir

مقدمه

شکوفایی اخلاق عالی و معیار در جهان سیاسی از طریق تجلی حکمرانی^۱ اخلاق مندی است که هسته اصلی آن اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی است که در فرهنگ سیاسی یک جامعه نزد حاکم و شهروند به تعبیر مید (۱۹۳۴م) به عنوان من مفعولی درونی می شود و مبنای من فاعلی آنان می شود تا پیامدهای آن در صحنه جهان عینی به عنوان اخلاق نیکوی سیاسی تحقق یابد. در جهان عینی/وضع امروزین ایران و به طور خاص در ساحت دانشگاه و دانشجو، چراغ اخلاق سیاسی در پهنای مشارکت سیاسی کم فروغ شده و میان ذهن و عین، همگونی ایجاد نشده و رفتار سیاسی مبتنی بر اخلاق سیاسی تجلی نمی یابد. به بیان دیگر از نظر نوشتار حاضر که بخشی از نتایج یک پژوهش است، تعهد و اعتماد به عنوان هسته اصلی برای مشارکت سیاسی، حلقه گم شده میان حاکم و شهروند است. بر اساس معیارهای اخلاقی مبتنی بر تعهد، حاکمان و مدیران نظام سیاسی می بایست به شهروندان اعتماد دهند و با وفای به عهدشان، محیط های سیاسی جذاب، امن و مطمئن را برای حضور شهروندان در فرایند مشارکت سیاسی فراهم کنند تا آنان بر اساس اعتماد حاصل از محیط های سیاسی، کارگزاران و اعتماد به نفسشان و تعهدشان به نظام و جامعه عمل کنند و در نتیجه ایفای تعهد طرفین، مشارکت سیاسی اصیل، نجیب، واقعی و آراسته به زیور اخلاق تعهد و اعتماد متقابل، تحقق یابد و در نتیجه آن کشور و امنیت ملی آن تضمین شود.

مشارکت سیاسی از شاخص های اصلی پایداری و ثبات نظام های سیاسی در کشورهای توسعه یافته و دموکراتیک است؛ چراکه مشارکت سیاسی فرایندی است که در آن، قدرت سیاسی میان افراد و گروه های جامعه، توزیع می شود و اکثریت شهروندان و گروه های فعال و خواهان مشارکت سیاسی از حق انتخاب شدن، تصمیم گیری، سیاست گذاری، ارزیابی، انتقاد، اظهار نظر، انتخاب کردن و رأی دادن بهره مند می شوند (گل پرور و خواجه حسنی، ۱۳۹۰، ص ۲۰۳). سود جامعه در اجرای اخلاق مداری تعهدات حاکم و شهروند در ایجاد اعتماد و مشارکت سیاسی است؛ به بیان دیگر مقیاس های سود و زیان به عنوان عاملی برای تبیین چرایی انجام دادن و ندادن رفتارهای اخلاقی یاد شده است (بیرانوند و رشید، ۱۴۰۱، ص ۱۱۵)؛ چراکه برخی از نظریه پردازان مانند فروید معتقدند عملکرد مطلوب اخلاقی مستلزم شکل گیری فراخود است و اخلاق را بر اساس قوانین و قراردادهای اجتماعی تعریف می کنند و عمل اخلاقی را هم نوایی با این قوانین و قراردادهای می دانند (Freud, 1950, p.212).

در زیست جهان اجتماعی - سیاسی امروزین، مشارکت در معنای عام و مشارکت سیاسی در معنای اخص آن بسیار مهم و برای توسعه و تعالی جامعه، بسیار ضروری است؛ از این رو تعارض، تناقض و ناسازگاری بین وضع موجود با وضع مطلوب مشارکت سیاسی در یک جامعه/کشور یک مسئله است و باید با جسارت علمی به روشنی بیان شود که چرا و چگونه این مسئله شکل می گیرد؛ چراکه مشارکت سیاسی یک پدیده اجتماعی - سیاسی پیچیده، چندبعدی، چندلایه/سطحی و چندعلی است که به صورت های گوناگون (سخت و آسان، از بالا به پایین، از پایین به بالا، اصیل و کاذب/شبه مشارکتی) رخ می دهد و از این رو کالبدشکافی مسائل پیرامون آن

بسیار اهمیت دارد و ضروری است. در کشورهای با فلسفه سیاسی جامعه باز، توسعه یافته با شهروندان آگاه، شهروندمدار، دارای اوضاع اقتصادی خوب و ساختار طبقاتی متناسب و به‌طور عمده با طبقه متوسط، گرایش گروه‌های اجتماعی و اقشار جامعه به نوع مشارکت اصیل است. به تعبیر فیلسوف نامی سرکارل رایموند پوپر در کتاب جامعه باز و دشمنان آن در جوامع و کشورهایی که فضای سیاسی بسته دارند، دموکراسی هنوز بالغ نشده، توسعه یافته نیستند، توسعه اخلاق سیاسی در آن شکل نگرفته است، به‌طور عمده مشارکت سیاسی غیراصیل، شبه مشارکتی، فرمایشی، پیرومنشانه، از بالا به پایین و از نوع آسان است (پوپر، ۱۴۰۲، ص ۲۵). مسئله مهم در توصیف و تبیین میزان مشارکت سیاسی یا گرایش و تمایل به آن از یک سو به ساحت سیاسی جامعه و کشور و از سوی دیگر به وجود برخی متغیرها و عامل‌های اثرگذار مانند اعتماد سیاسی، اثربخشی سیاسی، نوع و میزان جامعه‌پذیری سیاسی، امنیت، نوع و میزان بیگانگی سیاسی و... بستگی دارد که چاشنی و بنیاد همه آن وفای به عهد و ایفای تعهدات اخلاق سیاسی با هدف خلق اعتماد است.

در سراسر جهان و به‌ویژه کشورهایی که نظام سیاسی دموکراسی دارند (see: Levin, 2015)، قشر دانشجویان از گروه‌های اجتماعی اثرگذار در ساختار اندیشه‌ای، فرهنگی، اجتماعی و به‌ویژه اخلاق سیاسی هر کشوری قلمداد می‌شود که در سال‌های اخیر شاهد کاهش مشارکت سیاسی تأمل برانگیز آنها هستیم (حسن‌زاده و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۱۳۴). زمانی که میل به مشارکت سیاسی - آن هم نزد گروه‌های اجتماعی مؤثر و راهبری چون دانشجویان - کاهش می‌یابد، برای جامعه و به‌ویژه برای نظام سیاسی، یک تهدید است که می‌بایست پژوهش و چاره‌جویی شود. در دهه اخیر در کشور ایران به‌ویژه نزد جامعه آماری پژوهش حاضر، مشارکت سیاسی دچار روند کاهشی و حتی فرسایشی و بحرانی شده است. شواهد و مستندات متعدد نشان می‌دهد این کاهش بسیار جدی هست و حتی در برخی موارد موجب بیگانگی سیاسی آنان می‌شود. برخی یافته‌ها میزان بیگانگی سیاسی را نتیجه مشارکت سیاسی نداشتن دانشجویان می‌دانند که دلیل اصلی آن ایفا نشدن تعهد مدیران جامعه در ایجاد اعتماد سیاسی است (مهاجری و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۲۱۲). مشاهدات میدانی پژوهشگر و مطالعه اکتشافی او در جامعه آماری پژوهش حاضر نشان می‌دهد بر خلاف گذشته، دانشجویان نه تنها چندان رغبتی به فعالیت‌های سیاسی از جمله عضویت در انجمن‌ها و مجمع‌های سیاسی دانشگاه و تشکیل جلسات سیاسی و تریبون آزاد هفتگی، شرکت در هواداری‌های سیاسی از گروه‌ها، احزاب و حضور در راهپیمایی‌های حمایتی و اعتراضی ندارند؛ بلکه تمایل و گرایش به شرکت در انتخابات نیز ندارند یا مشارکت بسیار نازل‌تر و کمتری دارند. شواهد و مستندات در کشور ایران به‌ویژه جامعه آماری پژوهش نشان می‌دهد میل، انگیزه و گرایش مشارکت سیاسی نزد آحاد مردم و به‌طور خاص نزد دانشجویان به شدت کاهش یافته است (نتایج انتخابات‌های اخیر کشور). یافته‌های پژوهش‌های اخیر پژوهشگرانی چون محمدی و شهیدیان (۱۳۹۰)، آذرنگ و همکاران (۱۳۹۶) و شریفی و همکاران (۱۳۹۲) از تمایل پایین مشارکت سیاسی دانشجویان گزارش می‌دهد. تمایل به مشارکت سیاسی دانشجویان بسیار بیشتر از میانگین جامعه کاهش یافته که بیانگر مسئله‌ای مهم و یک تهدید جدی برای نظام سیاسی شمرده می‌شود. از یک سو در جهان ذهنی و از سوی دیگر در جهان عینی و زندگی سیاسی جامعه آماری پژوهش حاضر، میزان مشارکت سیاسی دانشجویان و گرایش به آن یک مسئله شده است که ریشه آن در ایفا نشدن تعهد اخلاق سیاسی اعتمادساز طرفین است. به سخن دیگر دانشجویان از لحاظ ذهنی و عینی، هم‌زمان اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی / احساس اثربخشی

سیاسی‌شان را از دست داده‌اند و میل/گرایش به مشارکت سیاسی در آنان کمتر شده است؛ از این رو میان وضع مطلوب انتقال قدرت و گردش نخبگان از طریق الگوها و انگاره‌های مشارکت سیاسی و وضع موجود آن ناسازگاری، تناقض و تعارض وجود دارد و آنان به عنوان قشر سرآمد، میان وضع مطلوب مشارکت سیاسی از نوع/جنس سخت مشارکت سیاسی با نوع آسانش، تناقض/تعارض و ناسازگاری احساس می‌کنند. از این حیث ساحت جامعه آماری دانشجویان در این حوزه دچار تنش و حتی بحران شده و البته دانشجویان و ساحت دانشگاهی متمایل اند این وضع ناسازگار و تنش‌زا تغییر یابد و به گونه‌ای اصلاح شود که وضع پایدار در مشارکت سیاسی از نوع سخت پدیدار شود (مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های عمیق اکتشافی پژوهشگر در دانشگاه‌های زنجان).

پرسش آغازین این است که چرا ذهن دانشجو و تأملات اندیشه‌اش او را برای یک رفتار سیاسی مشارکتی پشتیبانی نمی‌کند. چرایی وضع میزان مشارکت سیاسی دانشجویان و نحوه تجلی/بروز آن از یک سو و چگونگی تأثیرگذاری عوامل مؤثر و به‌ویژه عامل کلیدی تبیین‌کننده این وضع از سوی دیگر از پرسش‌های اساسی و بنیادین مقاله پیش‌روست که به‌طور عمده بر یک محور راهبردی اخلاق سیاسی مبتنی بر تعهد و وفای به عهد در قالب گونه‌های مختلف اعتماد، تدوین شده‌اند. بر اساس ارتباطات، هم‌بستگی و هارمونی مفاهیم بنیادین پرسش‌ها، این پرسش اصلی مطرح است که چرا و چگونه شهروندان - در اینجا دانشجویان - در یک بستر علی و زایشی سپهر امنیت، اعتماد سیاسی به اجتماع سیاسی، نهادهای سیاسی و کنشگران سیاسی باورمند می‌شوند و با احساس اثربخشی سیاسی به مشارکت سیاسی گرایش و تمایل می‌یابند؟ از این رو برای پرهیز از ارائه نظریات غیرعلمی و پرهیز از داوری و تحلیل‌های غیراخلاقی و غیردانشی در مورد کم و کیف مشارکت سیاسی، انجام مکرر و به‌روز پژوهش در حوزه گرایش به مشارکت سیاسی در پرتو دانش‌های اخلاق سیاسی و به‌ویژه جامعه‌شناسی سیاسی، بسیاری ضروری است.

اهداف پژوهش

مشارکت در معنای گسترده/عام و مشارکت سیاسی در دامنه تحدیدشده و تخصصی موردنظر مقاله حاضر، یک پدیده سیاسی و اجتماعی پیچیده، چندبعدی، چندلایه و به نظر مارتین^۱ مرکب از اهداف/ارزش‌ها و وسیله/هنجارها و اخلاق سیاسی است. همچنین مشارکت از بعد دیگر آسان، پیچیده، خرد (از پایین به بالا)، کلان (از بالا به پایین)، اصیل یا شبه‌مشارکتی/غیراصیل است. مشارکت آسان زمانی وجود دارد از طریق قدرت حاکم و در سطح کلان، مشارکت هیجانی و شورانگیز، ترغیب و تشویق شود. حکومت‌های متمرکز با شورانگیزی، توده‌های عظیمی را برای حمایت از سیاست‌ها یا رهبرانشان بسیج می‌کنند. مشارکت سیاسی آسان فعالیتی شبه‌مشارکتی است و اگرچه این نوع مشارکت بسیار آسان صورت می‌گیرد، ارتقای آن به یک مشارکت اصیل، بسیار دشوار است؛ چون فرایند مشارکت سیاسی یادشده با زور، تهدید و ارباب‌شکل می‌گیرد. در برابر، مشارکت سیاسی اصیل به معنای اعطای قدرت تصمیم‌گیری به مردم غیرنخبه و آزاد کردن آنها از کنترل و پذیرفتن همکاری آنهاست. به همین دلایل، این نوع مشارکت سیاسی، پیچیده بوده و مشارکتی است که از پایین آغاز می‌شود و به سطوح تصمیم‌گیری ارتقا می‌یابد و در واقع نوعی حرکت از سطح خرد به

سطح کلان است که البته تحقق آن با مشکلات چندی همراه بوده و حمایت از آن برای توسعه سیاسی، بسیار ضروری است (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶، ص ۲۳). با توجه به زوایا و ابعاد این مشارکت، هدف نوشتار حاضر بررسی، فهم و تحلیل یک مشارکت سیاسی هدف‌محور، پیچیده و اصیل است که از پایین آغاز می‌شود تا در یک بستر و فرایند اخلاق تعهدی اعتماد سیاسی، دانشجویان احساس اثربخشی سیاسی و تعهد فردی کنند و با انواع مشارکت سیاسی‌شان، تهدیدات را از نظام سیاسی دور کنند و موجب توسعه سیاسی جامعه و استمرار اخلاق تعهد و اعتماد شوند.

ادبیات نظری / فلسفی پژوهش

به تعبیر جان دیویی، اخلاق امری اجتماعی است و آن را باید در موقعیت‌ها و میدان‌های اجتماعی و سیاسی تعریف کرد. به عقیده او فضایل اخلاقی مانند درستکاری، شرافت و عفت به‌خودی‌خود دارای ارزش نیستند؛ بلکه ارزش آنها در تجلی رفتارهای انسان اجتماعی و سیاسی است (Ygotsky, 1962, p.8). شهروندی چون دانشجوی زمانی میل به مشارکت سیاسی پیدا می‌کند که در تأملات فلسفی، اخلاقی و نگره‌های جامعه‌شناختی خویش، بر اساس نظام اخلاقی، اعتماد به نفس سیاسی بیابد و احساس اثربخشی سیاسی کند. از کارکردهای نیت‌مند احساس اثربخشی سیاسی، تمایل به مشارکت سیاسی است. احساس اثربخشی سیاسی نگرشی است که فرد خلاق و اخلاق‌مداری احساس تعهد و اعتماد می‌کند که با مشارکت سیاسی‌اش می‌تواند بر فرایندهای سیاسی، اثر بگذارد و بر آنها نظارت کند (Dahl, 1991, p.287). مفهوم کلیدی اثربخشی سیاسی نقش برجسته‌ای در مطالعات رفتار سیاسی و جامعه‌پذیری سیاسی دارد. اندیشه اثربخشی سیاسی یعنی اینکه تغییر سیاسی و اجتماعی امکان‌پذیر است و انسان به عنوان شهروند سیاسی می‌تواند در این تغییر، نقش مؤثری داشته باشد (گوئل و دیگران، ۱۳۸۶، ص ۴۹). سطوح بالای اثربخشی در میان شهروندان برای اثبات دموکراسی، مطلوب شمرده می‌شود؛ زیرا در جامعه دموکراتیک، شهروندان باید اندیشه و احساس تعهد و اعتماد کنند که برای ادامه حیات دولت می‌توانند تأثیرگذار باشند. دال رابرت معتقد است اگر فرد احساس تعهد کند که می‌تواند با مشارکت سیاسی‌اش بر فرایندهای سیاسی اثر بگذارد و از این طریق بر مقدرات جامعه‌اش مؤثر باشد، یک ذهن اخلاقی و متعهد برای مشارکت سیاسی دارد. اگر افراد به لحاظ ذهنی و فلسفی تصور کنند آنچه انجام می‌دهند، اثر چشمگیری بر نتایج سیاسی نخواهد گذاشت، کمتر در امور سیاسی درگیر می‌شوند. او این احساس را در ادبیات فلسفه اخلاق سیاسی‌اش «اعتماد به نفس سیاسی» می‌نامد و اظهار می‌دارد که این قضاوت درباره ناکارایی و اثربخشی سیاسی نداشتن فرد - چه واقع بینانه باشد و چه نباشد - این را به شهروندان القا می‌کند که مسئولان توجهی به افرادی مانند آنها ندارند و آنها نمی‌توانند در فرایند سیاسی، اثر بگذارند (رابرت، ۱۳۶۴، ص ۶۹).

هانتینگتون و نلسون از فلاسفه سیاسی، مشارکت سیاسی را تعهد اخلاقی شهروندان برای تأثیر نهادن بر فرایند تصمیم‌گیری‌های دولت دانسته‌اند. بر اساس این تعریف، مشارکت سیاسی از یک سو تابع دامنه ذهنیات کنشگران و از سوی دیگر تابعی از دامنه فعالیت‌های متعهدانه و اخلاق‌مداری دولت در جامعه قلمداد می‌شود (ر.ک: هانتینگتون، ۱۳۷۹/ همو، ۱۳۷۴). از نظر این دو اندیشمند، در کشورهای در حال توسعه، مشارکت سیاسی به‌خودی‌خود هدف شمرده نمی‌شود و معمولاً تابعی از تصمیمات نخبگان حاکم و سیاست‌های آنها یا محصول جانبی توسعه به‌طورکلی به شمار می‌رود؛ به این معنا که نخبگان برای تحکیم قدرت خود،

تحکیم استقلال ملی و... مشارکت بخش‌هایی از جامعه را در سیاست، تسهیل و تشویق می‌کنند. نگرش کلی آنان این است که فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی از طریق دو مجرا می‌تواند سرانجام به گسترش مشارکت سیاسی بینجامد: اول مجرای تحرک اخلاق اجتماعی به این معنا که کسب ارزش و منزلت‌های بالاتر اجتماعی در فرد، احساس توانایی تأثیر نهادن بر تصمیم‌گیری‌های دستگاه‌های عمومی را ایجاد می‌کند و این عوامل ذهنی در مجموع می‌تواند مشوق مشارکت سیاسی باشد. دوم مجرای سازمانی یعنی عضویت و مشارکت فعال در انواع گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی که احتمال مشارکت در فعالیت‌های سیاسی را بیشتر می‌کند (غفارزاده و نیازی، ۱۳۹۵، ص ۲۷).

از تعاریف نظری معتبر در جامعه‌شناسی سیاسی، «مشارکت سیاسی» است که عبارت است از فعالیتی ارادی و داوطلبانه که از طریق آن، اعضای یک جامعه در روند تصمیم‌گیری‌ها و خط‌مشی‌های مربوط به جامعه، تأثیر می‌گذارند و شامل تماس با مسئولان و مقامات دولتی درباره مشکلات، تلاش برای متقاعد کردن افراد به رأی دادن، شرکت در انتخابات محلی یا ملی و... می‌شود (باتامور، ۱۳۹۴، ص ۸۳۷). به تعریف دیگر، مشارکت سیاسی درگیر شدن فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از درگیر نشدن تا داشتن مقام رسمی سیاسی است و گرایش به مشارکت سیاسی به معنای مساعی سازمان‌یافته شهروندان برای انتخاب رهبران خویش، شرکت مؤثر در فعالیت‌ها و امور اجتماعی و سیاسی و تأثیر گذاشتن بر ترکیب هدایت سیاسی دولت است (Millbrath, 1981, p.34). فیلسوفان و اندیشورانمانند کارل مارکس و پوپر (۱۹۴۵م) مشارکت سیاسی را ابزاری برای دستیابی به دموکراسی می‌دانند و معتقدند تا زمانی که زمامداران متعهد به اخلاق سیاسی و تعهد به مردم نیستند، مشارکت ابزاری منطبق بر جامعه توده‌وار است که مسئولان مردم را به عنوان ابزاری برای تأیید سیاست‌های خود به صحنه می‌کشاند. در چنین جامعه‌ای، نظام حکومتی از توان مردم به صورت ابزاری برای از میان برداشتن رقیب سیاسی یا تحکیم قدرت خود استفاده می‌کند یا آنها را به پای صندوق‌های رأی می‌کشاند. از نظر آنان، مشارکت واقعی که در آن، قواعد بازی بر اساس اخلاق سیاسی است، وجود نهادهای حل‌منزاعه سیاسی با امکان رقابت سیاسی، مشروعیت، تکثرگرایی و بالا بودن قدرت انتخاب مردم قابل مشاهده است و رابطه قدرت، یک‌سویه - یعنی از بالا به پایین و آمرانه - نیست؛ بلکه رابطه‌ای اخلاق‌مدرانه، عدالت‌محور و دوسویه است. در این مدل از مشارکت، افراد یا گروه‌ها با دلایل آگاهانه و مبتنی بر اخلاق تعهد، گرد هم می‌آیند و علایق و منافع گوناگون خود را پیگیری می‌کنند و برای رسیدن به اهداف خود، انجمن یا نهادی را تشکیل می‌دهند. البته در تمامی سیستم‌های سیاسی، سازمان‌هایی برای بسیج توده‌ها وجود دارد؛ اما در سیستم‌های دموکراتیک، بسیج کمتری صورت می‌گیرد؛ زیرا نهادهای مشارکتی به اندازه کافی وجود دارد (حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۹).

مشارکت سیاسی به عنوان مفهوم اصلی توسعه سیاسی، زمانی موجب جلب اعتماد سیاسی و احساس اثربخشی سیاسی نخبگان و سرآمدان جامعه مانند دانشگاهیان می‌شود و آنها را برای گرایش به مشارکت سیاسی متمایل می‌کند که پیش‌شرط‌های آن بر مدار اخلاق شایسته تعهد و اعتماد، فراهم آمده باشد. پیش‌شرط‌هایی مانند قاعده‌مند شدن انتقال قدرت سیاسی از گروهی به گروه دیگر، استمرار چرخش نخبگان و دگرگونی در گروه حاکم، افزایش احساس مسئولیت در مقابل خواسته‌های جامعه از سوی حاکمان سیاسی، ضرورت پیدایش سازمان‌های حزبی، کاهش اتخاذ سیاست‌های خشونت‌آمیز و سرکوبگرانه از سوی حاکمان، کاهش دست زدن به

خشونت از سوی مخالفان و مهم‌تر از همه، تأثیر مثبت بر فرهنگ‌سازی سیاسی در جامعه از طریق جامعه‌پذیری سیاسی و تغییر اندیشه و اخلاق شهروندان (فیرزواجیان و جهانگیری، ۱۳۸۷، ص ۸۵).

بر اساس گزاره‌های نظری یادشده و نظر دیگر صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی سیاسی، گونه‌های مشارکت سیاسی را با توجه به ملاک‌های متعدد، جمع‌بندی و طبقه‌بندی می‌کنیم که شامل موارد ذیل است:

- شرکت در انواع انتخابات محلی؛
- فعالیت تبلیغاتی به نفع احزاب یا نامزدهای سیاسی؛
- عضویت در احزاب سیاسی یا گروه‌های فشار؛
- شرکت در تظاهرات سیاسی؛
- انواع اعتصاب‌ها که هدف از آن تغییر سیاست‌گذاری‌های سیاسی باشد؛
- مدنی شدن به شکل‌های گوناگون؛
- عضویت در کمیته‌های مشورتی دولتی؛
- عضویت در انواع تشکل‌ها و شوراهای با انجام فعالیت‌های گوناگون که پیامدهایی برای سیاست‌گذاری عمومی داشته باشد؛
- حضور فعال در عرصه رسانه با داشتن سواد رسانه‌ای؛
- حضور در تشکل‌ها و احزابی که به چندفرهنگی و میان‌فرهنگی باور دارند و قوت را در وحدت با کثرت می‌دانند.

چه زمانی شهروند احساس اثربخشی سیاسی می‌کند و میل به مشارکت سیاسی پیدا می‌کند؟ زمانی که به تعبیر فیلسوفان طبیعی و مادی‌گرا به سطح مطلوبی از اعتماد سیاسی در جهان واقعی برسد؛ چراکه اعتماد یک مؤلفه ضروری در همه روابط مستمر اخلاقی و اجتماعی است و تنظیم‌کننده روابط افراد جامعه و نحوه کنش‌های آنها در برابر هم در همه محیط‌های کنشی است. عرصه سیاسی را می‌توان یکی از این محیط‌های کنش اخلاقی دانست که اعتماد در آن، متوجه روابط بین مردم و حکومت است. اعتماد سیاسی از طریق پرونده‌های واقعی در محیط‌های سیاسی توسط کارگزاران سیاسی، موجب مثبت کردن نگرش شهروندان به کارگزاران، نهادها و اجتماعات سیاسی می‌شود و در آنان، احساس اثربخشی و کارایی سیاسی ایجاد می‌کند و آنان را به مشارکت سیاسی ترغیب می‌نماید. به تعبیر استون، اعتماد سیاسی نگرش‌ها و باورهای ذهنی مثبت به موضوعات سیاسی است و این موضوعات، هم به دولت سیاسی و هم متصدیان اقتدار در جامعه بر می‌گردد. در واقع اعتماد سیاسی شکلی از حمایت از رژیم سیاسی و صاحبان اقتدار سیاسی است (آلموند، ۱۳۷۶، ص ۳۶۰)؛ از این رو چهار شاخص کلان در تعریف اعتماد سیاسی، «پشتیبانی از اجتماع سیاسی (ملت)»، «پشتیبانی از کارگزاران»، «حمایت از ساختار حکومت» و «پشتیبانی از قانون اساسی ملاک» است. در رویکردی دقیق‌تر که در اکثر مطالعات به آنها توجه بیشتری می‌شود، سه بعد «اعتماد به نظام سیاسی»، «اعتماد به کارگزاران سیاسی» و «اعتماد به سازمان‌های سیاسی» را می‌توان عمده کرد (خانباشی و زاهدی، ۱۳۹۰، ص ۷۶).

از مهم‌ترین نظریه‌پردازان تبیین‌کننده مشارکت سیاسی، نظریه «اعتماد سیاسی» و اعتماد به نفس / احساس اثربخشی سیاسی آلبرت بندورا است. چنان‌که پاشایی و دیگران (۱۴۰۱) در مطالعه مقایسه‌شان از مفهوم توکل از نظر صدرالمآلهین و مفهوم روان‌شناختی

اجتماعی آلبرت بندورا از مفهوم اعتمادبه‌نفس، به ابعاد فلسفی و اخلاقی آن دو اشاره می‌کنند. بندورا در دیدگاه نظری‌اش، کنش سیاسی را متأثر از یک عامل اخلاقی و ذهنی تحت عنوان «اعتمادبه‌نفس سیاسی» و یک اخلاق عمومی در ساختار عینی به عنوان «اعتماد به محیط سیاسی» می‌داند. مطابق نظریه بندورا، «اعتماد سیاسی فرایندی مرکب از اعتماد به دولت و اعتمادبه‌نفس سیاسی است» (ریعی، ۱۳۸۰، ص ۷۳).

جدول ۱: توزیع میزان رابطه مشارکت سیاسی بر اساس میزان اعتماد سیاسی و اعتمادبه‌نفس سیاسی / احساس اثربخشی سیاسی

اعتمادبه‌نفس سیاسی / اثربخشی سیاسی		اعتماد سیاسی (اعتماد به دولت و محیط سیاسی)
پایین	بالا	
رفتار تبعی و مقلدانه	رفتار مشارکت طلبانه	بالا
رفتار انزواگرایانه / بیگانگی سیاسی	رفتار اعتراضی / ستیزه‌گری	پایین

چنان‌که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، رفتار سیاسی شهروندان تابعی از میزان اعتمادبه‌نفس سیاسی فرد / احساس اثربخشی سیاسی و اعتماد به دولت / اعتماد سیاسی بر اساس پاسخ‌گویی و عمل متعهدانه نظام سیاسی است. رفتار سیاسی مشارکت طلبانه که در آن، شهروندان برای تعیین سرنوشت و اثرگذاری بر نظام سیاسی با دل‌گرمی به عمل و مشارکت سیاسی تمایل دارند و انجام می‌دهند، زمانی آشکار می‌شود که دو مقوله اتکا به نفس و اعتماد به انعطاف‌پذیری محیط سیاسی با اعتماد به دولت با هم تلاقی یابد و با ترکیب عین و ذهن، این‌گونه رفتار سیاسی را سبب شود. در شرایطی که اعتمادبه‌نفسی وجود نداشته باشد؛ اما اعتماد به دولت وجود داشته باشد، شاهد رفتار پیرومنشانه سیاسی شهروندان ناشی از اقتدار سنتی کاریزماتیک نظام سیاسی و کنشگران سیاسی خواهیم بود. در این صورت مشارکت فعال معطوف به هدف نیست؛ بلکه می‌توان آن را مشارکت دعوتی / ابزاری یا مشروط قلمداد کرد که دارای ارزش سیاسی و اخلاقی چندان بالایی نیست (Bendura, 2021, p.132). گرایش به مشارکت سیاسی در قالب رفتار سیاسی اعتراضی، زمانی آشکار می‌شود که اعتماد به دولت و انعطاف محیط سیاسی وجود ندارد؛ اما اعتمادبه‌نفس وجود دارد. در چنین اوضاعی، کنش‌های سیاسی در قالب طیفی از رفتارهای اعتراضی خشن تا مسالمت‌آمیز ظاهر می‌شود و در اوضاعی که هیچ‌کدام از مقوله‌های اعتماد فراهم نباشد، فرد دچار بیگانگی سیاسی در سطوح گوناگون از جمله بی‌تفاوتی و بی‌اخلاقی سیاسی می‌شود و رفتاری انزواگرایانه از او سر می‌زند و مشارکت سیاسی کاهش می‌یابد.

ادبیات تجربی پژوهش

حسن‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) در بررسی عوامل مؤثر بر بیگانگی سیاسی و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های کرج / البرز به این نتیجه رسیده‌اند که نه‌تنها میانگین تمایل به مشارکت سیاسی دانشجویان در سطح پایین‌تر است؛ بلکه آنان به شدت دچار بیگانگی سیاسی به‌ویژه در سطح بی‌معنایی شده‌اند. دست نیافتن به آگاهی اجتماعی به دلیل جامعه‌پذیری سیاسی نارس و ناقص، ذهن دانشجویان را مستعد یک ظرفیت تصمیم‌گیر برای مشارکت سیاسی نمی‌کند. آنان از نظر ذهنی و تأملات عقلی و اخلاقی برای

مشارکت سیاسی، به‌روز نمی‌شوند. غفاری هاشجین و همکاران (۱۳۹۸) عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان علوم سیاسی و فنی دانشگاه تهران را پژوهش کرده‌اند. بر اساس یافته‌های آنها، دانشجویان علوم سیاسی بیش از دانشجویان فنی برای مشارکت سیاسی تحت تأثیر رشته تحصیلی خود بوده‌اند. از سوی دیگر دانشجویان فنی بیشتر از دانشجویان علوم سیاسی برای مشارکت سیاسی، تحت تأثیر فضای سیاسی دانشکده خود بوده‌اند. رابطه دانشکده محل تحصیل با مشارکت سیاسی در دو گروه رابطه، معنادار نبود. انگیزه دانشجویان دو گروه برای مشارکت سیاسی متفاوت نشان داده شد؛ به‌طوری‌که در گروه علوم سیاسی، تأثیر دوستان و خانواده و سپس انگیزه سیاسی، سهم بیشتری برای مشارکت سیاسی دارد؛ اما در گروه فنی و دوستان، انگیزه سیاسی و محیط سیاسی تأثیرگذارتر از انگیزه‌های دیگر بوده است. حسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی شهروندان شهرستان کاشان و آران و بیدگل را با حجم نمونه ۴۰۰ نفر مطالعه کرده‌اند. نتایج نشان داد مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی و انسجام اجتماعی بر گرایش شهروندان بر میزان مشارکت سیاسی مؤثر است. بیشترین تأثیر بر گرایش به مشارکت سیاسی مربوط به متغیر مشارکت اجتماعی، در مرتبه دوم آگاهی اجتماعی، در مرتبه سوم اعتماد اجتماعی و در نهایت انسجام اجتماعی بودند. نگین‌تاجی و کشاورز (۱۳۹۴) به بررسی عوامل اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت سیاسی جوانان شهرستان نورآباد ممسنی در میان ۲۱۹ نفر از جوانان پرداختند. نتایج مطالعه آنها نشان داد بین رسانه‌های جمعی، تعهد اخلاقی و مذهبی، اعتماد اجتماعی، سیاسی بودن دوستان و سیاسی بودن خانواده با مشارکت سیاسی جوانان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ بین مشارکت سیاسی جوانان بر حسب جنسیت و تحصیلات، تفاوت معناداری به دست نیامد و نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد چهار متغیر سیاسی بودن دوستان، رسانه‌های جمعی، اخلاقی بودن خانواده و متأهل بودن در مجموع توانسته‌اند ۶۴/۸ درصد از واریانس متغیر وابسته یعنی مشارکت سیاسی جوانان را تبیین کنند. شریفی و همکاران (۱۳۹۲) عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های بوکان را واکاوی کرده‌اند. یافته‌های پژوهشی آنان نشان داد میان متغیرهای بی‌معنایی سیاسی، احساس تبعیض قومی، بی‌تفاوتی سیاسی، اعتراض سیاسی، بی‌قدرتی سیاسی، احساس اثربخشی سیاسی، وفاداری سیاسی، حساسیت سیاسی، احساس رضایت از نتایج برنامه‌ها و پاداش حاصل از فعالیت‌های سیاسی بر میزان مشارکت سیاسی افراد، رابطه معنادار وجود دارد. ضرایب تحلیل مسیر نشان داد متغیر اعتراض سیاسی مناسب‌ترین تبیین‌کننده مشارکت سیاسی دانشجویان است. فیروزجانیان و جهانگیری (۱۳۸۷) مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران را مطالعه و تحلیل نموده‌اند. نتایج تحلیل نشان داد از میان متغیرهای سن، جنس، وضع تأهل، تحصیلات مادر، تحصیلات پدر، نوع شغل پدر، منزلت شغلی مادر، محل سکونت فرد، وضع اقتصادی، نوع دانشکده، خانواده سیاسی، دوستان سیاسی، شرکت در انجمن‌های آزادی/ داوطلبانه، تعهد مذهبی و اخلاقی، استفاده از وسایل ارتباط جمعی و گرایش به رسانه‌ها با مشارکت سیاسی، رابطه‌ای معنادار وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد ترتیب دوستان سیاسی، خانواده سیاسی، گرایش به رسانه‌ها، شرکت در تشکلهای و تحصیلات پدر در مجموع ۶۴/۸ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کنند و جامعه‌پذیری سیاسی بالاترین تأثیر را بر مشارکت سیاسی دانشجویان دارد.

روش‌شناسی و روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به جدول شماره ۲ برای پاسخ به پرسش‌های چرایی و چگونگی میزان تمایل دانشجویان به مشارکت سیاسی در پارادایم اثباتی و در حوزه بینشی جامعه‌شناسی اخلاق سیاسی با رویکرد کمی و به روشی پیمایشی در جامعه آماری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی با جمعیت آماری ۹۸۰۰ نفر و با حجم نمونه ۳۸۰ نفر/ دانشجوی به سامان رسید. شیوه نمونه‌گیری تصادفی نسبتی، سهمیه‌ای (زنان، دختران و دانشکده‌ها) و خوشه‌ای (دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی) بوده که با ابزار پرسش‌نامه پژوهشگر ساخته در قالب ۵۰ گویه و به شیوه خودتکمیلی، داده‌های لازم گردآوری شده است. پایایی و روایی ابزار گردآوری و داده‌ها به شیوه خبرگی و همچنین با آزمون آلفای کرونباخ (۸۸ درصد) برآورد شد.

جدول شماره ۲: توزیع وضع روشی پژوهش بر اساس مؤلفه‌های اصلی آن

رویکرد	روش	هدف	جامعه آماری	حجم نمونه	شیوه نمونه‌گیری	ابزار گردآوری	روایی	پایایی	نرم افزار
استقرایی	پیمایش	بنیادی/ کاربردی	۹۸۰۰ نفر	۳۸۰ نفر	نسبتی/ خوشه‌ای	پرسش‌نامه	خبرگی	آلفا (.۸۸)	spss

یافته‌های پژوهش

نیم‌رخ جامعه آماری

پاسخ‌گویان با میانگین سنی ۲۴ سال که کوچک‌ترین نشان ۱۹ و بزرگ‌ترین نشان ۴۰ سال دارند (دامنه تغییرات ۲۱ سال)، ۵۲ درصد مرد و ۴۸ درصد زن هستند. باینکه در اکثر دانشگاه‌های کشور ایران، زنان بیشتر از مردان در حال تحصیل هستند؛ ولی به دلایلی چون وجود رشته‌های مهندسی که تا حدودی هنوز در ایران و به‌ویژه زنجان مردانه است و فرهنگ خاص استان زنجان و...، این دانشگاه هنوز تا حدودی مردانه است. ۹۱ درصد دانشجویان با توجه به میانگین و دامنه سنی‌شان مجرد هستند که ۸۹ درصدشان در مقاطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی تحصیل می‌کنند. بر اساس داده‌های جدول شماره ۳ حدود ۴۶ درصد دانشجویان در رشته‌های مستقر در دانشکده‌های علوم پایه و فنی و مهندسی و ۳۷ درصد در رشته‌های مستقر در دانشکده علوم انسانی مشغول به تحصیل هستند. دلیل بالا بودن فراوانی رشته‌های تحصیلی مزبور، ساختار و پذیرش خاص این دانشگاه و همچنین بالا بودن وزن نسبی نمونه‌های دانشجویان علوم انسانی، فنی و مهندسی و علوم پایه در جامعه آماری پژوهش حاضر نسبت به رشته‌های دیگر است.

جدول شماره ۳: توزیع نمونه‌های پژوهش بر حسب تحصیل در رشته‌های تحصیلی مستقر در دانشکده‌های تخصصی

رشته تحصیلی	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
علوم انسانی	۱۴۰	۳۷
فنی و مهندسی	۱۱۵	۳۰
علوم پایه	۶۰	۱۶
علوم مدیریت و اقتصاد	۳۵	۹
پرستاری و مامایی	۳۰	۸
جمع	۳۸۰	۱۰۰

توصیف متغیرهای اصلی پژوهش

متغیرهای اصلی پژوهش شاکله و ساختار فضای مفهومی نوشتار حاضر را تشکیل می‌دهند که اگر به کمک آماره‌های آمار توصیفی به درستی معرفی و توصیف شوند، می‌توانند به فهم کلیت پژوهش به‌ویژه درک روشن فرضیه‌های پژوهش کمک کنند.

گرایش به مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی درگیر شدن فرد در سطوح گوناگون فعالیت در نظام سیاسی از درگیر نشدن تا داشتن مقام رسمی سیاسی مبتنی بر درجه یا وسعت مشارکت است که در پژوهش حاضر سنجش شدند؛ چنان‌که یافته‌های پژوهش که اطلاعات آن در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد، تمایل به انواع گونه‌های مشارکت سیاسی با میانگین $1/6$ با واریانس $1/121$ کم است و فقط مقدار مشارکت مقلدانه و آگاهانه دارای میانگین بیشتری از میانگین کل است. درکل میزان تمایل به مشارکت سیاسی کمتر است و به خیلی کمتر میل می‌کند. حتی وضع مشارکت با اخلاق گلابیاتوری نیز نزدیک به کم است. این وضع در سطح مشارکت سیاسی پرتلاش‌ها نیز اندک و تأمل‌برانگیز و نشان‌دهنده آن است که دانشجویان حتی به عضویت در گروه‌های سیاسی تمایل ندارند و کمتر پیگیر اخبار سیاسی هستند.

جدول شماره ۴: توزیع میانگین و واریانس مشارکت سیاسی نمونه‌های پژوهش به تفکیک شاخص‌های تشکیل دهنده آن

آماره‌های توصیفی		مشارکت سیاسی و شاخص‌های تشکیل دهنده آن
واریانس	میانگین	
$1/121$	$1/6$	مشارکت سیاسی
$1/231$	۲	مشارکت مقلدانه
$1/12$	$1/32$	مشارکت آگاهانه
$1/231$	$2/21$	مشارکت پرتلاش / گلابیاتور

اعتماد سیاسی و احساس اثربخشی سیاسی / اعتماد به نفس سیاسی

با توجه به اطلاعات جدول شماره ۵ و سایر اطلاعات حاصل از پژوهش و بر اساس ایستارهای دانشجویان، میانگین اعتماد به نفس سیاسی یا همان احساس اثربخشی سیاسی نمونه‌های پژوهش ۱/۴ از نمره ۵ به دست آمد. کمترین نمره در دامنه نمرات احساس اثربخشی سیاسی ۱۱ و بالاترین نمره ۶۶ است. بیشتر پاسخ‌گویان معتقدند تأثیری بر تصمیمات دولت ندارند و گروه کوچکی از قدرتمندان جامعه را اداره می‌کنند و مشارکت سیاسی مردم عادی تأثیری در حذف یا دوام آنها ندارد. در مقابل، درصد بسیار پایینی معتقدند می‌توانند در تصمیمات سیاسی، تأثیرگذار باشند؛ به بیان دیگر درصد بالایی از پاسخ‌گویان اعتقاد دارند مسئولان بیشتر نهادها و سازمان‌های سیاسی به شکل غیر اخلاقی (مانند دروغ گفتن، تزویر و ریا) از موقعیت شغلی خود درباره منافع شهروندان، سوء استفاده می‌کنند و درباره نفع خود، بیشترین بهره را می‌برند و درصد بسیار پایین یعنی در حدود ۱/۳ از ۵ معتقدند مسئولان در تمام نهادها از حیف و میل شدن بیت‌المال جلوگیری می‌کنند، صاحب‌منصبان سیاسی کشور دارای مهارت‌ها و تخصص‌های لازم در زمینه سیاست‌گذاری هستند و دولت مردان کشور با دوراندیشی و آینده‌نگری برای کشور برنامه‌ریزی و حکم‌رانی می‌کنند.

جدول شماره ۵: توزیع میانگین و واریانس اعتماد سیاسی و احساس اثربخشی / اعتماد به نفس سیاسی دانشجویان

آماره‌های توصیفی		اعتماد و شاخص‌های تشکیل دهنده آن
واریانس	میانگین	
۱/۱۰۱	۱/۴	کل / میانگین
۱/۲۶۱	۱/۵	اعتماد سیاسی / دولت
۱/۱۴	۱/۳	اعتماد به نفس / اثربخشی سیاسی

یافته‌های تبیینی / فرض آزمایی

بین میزان احساس اثربخشی سیاسی / اعتماد به نفس سیاسی با تمایل به مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۶: توزیع نتایج آزمون هم‌بستگی بر اساس احساس اثربخشی سیاسی با مشارکت سیاسی

متغیرها	ضریب هم‌بستگی و سطح معناداری
میزان احساس اثربخشی سیاسی و	ضریب هم‌بستگی ۰/۳۶۵
میزان گرایش به مشارکت سیاسی	سطح معناداری ۰/۰۰۰

هرچه میزان اعتماد به نفس سیاسی / احساس اثربخشی سیاسی دانشجویان بیشتر باشد، میزان گرایش به مشارکت سیاسی آنان افزایش می‌یابد؛ از این رو برای تعیین رابطه بین میزان احساس اثربخشی سیاسی با مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان به گرایش به مشارکت سیاسی، از آزمون هم‌بستگی پیرسون استفاده شد. همان‌گونه که در جدول شماره ۶ ملاحظه می‌شود، معناداری در سطح ۹۹ درصد در سطح قبول (۰/۰۰۰) و ضریب هم‌بستگی ۳۶ درصد به دست آمده است. در نتیجه بین میزان احساس اثربخشی سیاسی با مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، رابطه معنادار و مثبت وجود دارد.

بین میزان اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، رابطه وجود دارد. اگر نظام سیاسی برای پایداری و مصون ماندن از تهدیدهای سیاسی به مشارکت سیاسی شهروندان به‌ویژه دانشجویان نیازمند است، پس می‌بایست در یک فرایند اخلاق سیاسی، اعتماد سیاسی آنان را جلب کند و افزایش دهد. این نتیجه و حکم از نتیجه آزمون هم‌بستگی بین میزان اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان که در جدول شماره ۷ نتایج آن گزارش شده است، حاصل می‌شود. یافته‌های این جدول بیانگر سطح معناداری مطلوب (۰/۰۰۰) و هم‌بستگی ۶۳ درصدی است. بنابراین تأیید می‌شود بین میزان اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، رابطه معنادار مثبت و قوی وجود دارد.

جدول شماره ۷: توزیع نتایج آزمون هم‌بستگی میزان اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی

متغیرها	ضریب هم‌بستگی و سطح معناداری
اعتماد سیاسی و گرایش به مشارکت سیاسی	ضریب هم‌بستگی ۰/۶۳۲ سطح معناداری ۰/۰۰۰

میان شاخص‌های اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی / احساس اثربخشی سیاسی، هم‌بستگی وجود دارد.

با توجه به اطلاعات و یافته‌های جدول شماره ۸ در مورد معناداری رابطه بین شاخص‌های اعتماد، موارد ذیل بسیار درخور توجه است: ضریب هم‌بستگی بین اعتماد سیاسی برابر با ۰/۷۳۶ و F محاسبه شده برابر با ۷/۴۶۲ در سطح ۹۵ درصد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$).

ضریب هم‌بستگی بین اعتماد به نفس سیاسی / احساس اثربخشی سیاسی برابر با ۰/۷۷۳ و F محاسبه شده برابر با ۱۴/۱۲۱ در سطح ۹۵ درصد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$).

پرسش اساسی این است که آیا بین شاخص‌های اعتماد سیاسی با شاخص‌های اعتماد به نفس سیاسی / اثربخشی سیاسی، هم‌بستگی وجود دارد و می‌توان آن دو را به عنوان یک سازه / عامل / متغیر برای تبیین واریانس میزان مشارکت سیاسی بررسی کرد؟ یافته‌های پژوهش به این پرسش پاسخ مثبت می‌دهند و شاخص‌های اعتماد دارای هم‌بستگی و انسجام است.

از تحلیل رگرسیون می‌توانیم چنین نتیجه‌گیری کنیم که هر سه متغیر / مؤلفه «اعتماد»، «جامعه‌پذیری سیاسی» و «احساس امنیت» به ترتیب و بر حسب میزان بتای محاسبه شده بر میزان گرایش به مشارکت سیاسی، تأثیر دارند.

جدول شماره ۸: خروجی آزمون رگرسیون چندگانه عوامل مؤثر بر تبیین میزان گرایش به مشارکت سیاسی

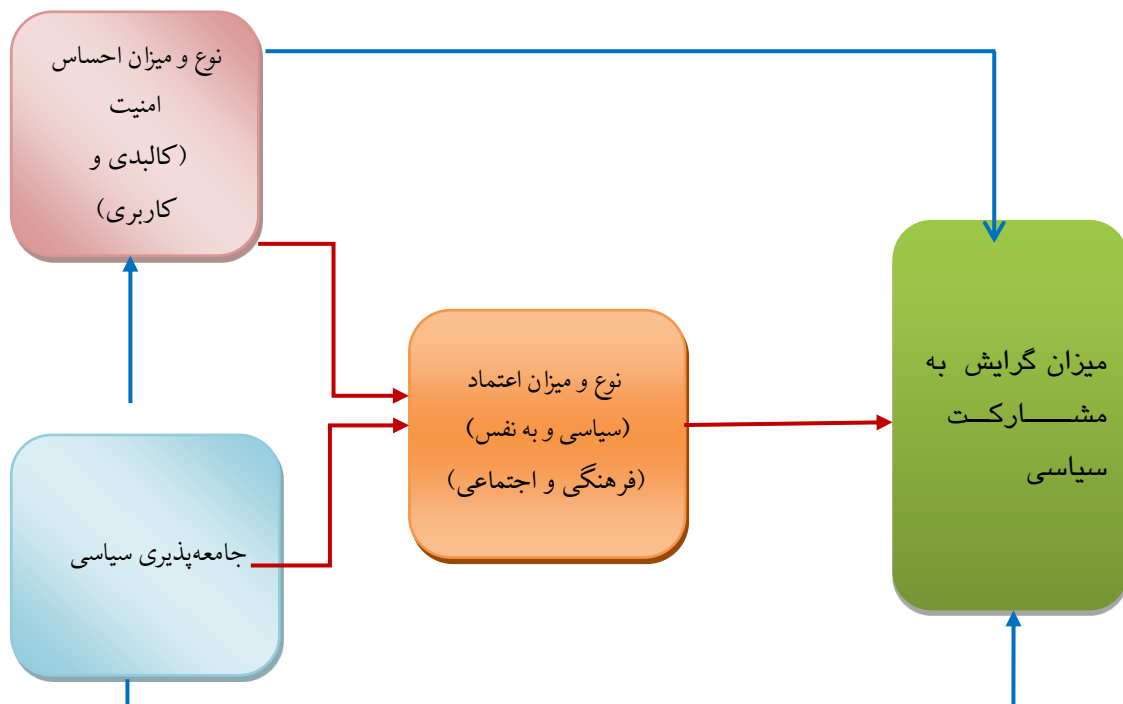
گام به گام	ضریب هم‌بستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای برآورد	ضریب رگرسیون	خطای برآورد	خطای برآورد	ضریب بتا	سطح معناداری
اعتماد	۰/۳۹۶	۰/۱۵۶	۰/۱۵۳	۰/۶۴۹	۰/۲۸۱	۰/۰۷۲	۰/۲۹۶	۰/۰۰۰	

۰/۰۰۲	۰/۲۳۵	۰/۰۷۵	۰/۲۴۰	۰/۶۳۱	۰/۱۳۲	۰/۱۴۳	۰/۳۷۸	جامعه‌پذیری سیاسی
۰/۰۰۴	۰/۲۲۵	۰/۰۶۵	۰/۲۳۹۰	۰/۶۱۱	۰/۰۳۲	۰/۰۳۸	۰/۱۹۹	احساس امنیت

جدول شماره ۹: توزیع تأثیر مستقیم و غیرمستقیم عامل‌های پژوهش و آزمون تجربی مدل پژوهش

نوع اثر		متغیر
اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	
-	۰/۳۹۶	اعتماد (سیاسی و به نفس)
۰/۰۹	۰/۲۳۵	جامعه‌پذیری سیاسی
۰/۰۸	۰/۱۹۹	احساس امنیت
۱/۷	۸۲	جمع

جدول‌های شماره ۸ و ۹ و شکل ۱ نشان می‌دهد هر ۳ مؤلفه/متغیرهای علی (جامعه‌پذیری سیاسی) و احساس امنیت به عنوان متغیر زمینه‌ای و اعتماد (اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی/ احساس اثربخشی سیاسی) به عنوان متغیر میانجی/ مداخله‌گر به ترتیب بر حسب میزان بتای محاسبه شده و سطح معناداری بر میزان گرایش به مشارکت سیاسی، تأثیر مستقیم/ غیرمستقیم دارند. در نهایت متغیرهای مستقل/ تبیین‌کننده پژوهش به طور مستقیم در حدود ۸۲ درصد و غیرمستقیم در حدود ۱/۷ درصد و در مجموع حدود ۸۴ درصد واریانس متغیر وابسته/ تبیین‌شونده پژوهش را تبیین می‌کنند که بسیار چشمگیر است.

شکل شماره ۱: مدل مفهومی پژوهش: مشارکت سیاسی و عوامل مؤثر بر آن

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در پژوهش‌های قیاس‌پایه، فرض‌های پژوهشی برآمده از دل نظام و چارچوب نظری استخراج می‌شوند و در قالب روش کمی مانند پیمایش آنها، سنجش و آزمون می‌شوند و با تأیید/رد فرضیه‌های پژوهشی به یافته‌های تازه در جامعه آماری پژوهش دست می‌یازند و در نهایت هدف بازگشت یافته‌های پژوهش به بنیادهای دانش با رویکرد و هدف تقویت بنیان‌های آن، همچنین کاربردی کردن میوه دانش در یک نظام کاربردی در قالب پیشنهادها بر اساس یافته‌های پژوهشی است؛ از این‌رو نوشتار پیش‌رو که بخشی از نتایج یک پژوهشی در پارادایم اثباتی است، بر محور اهداف و پرسش‌های پژوهش تدوین یافته و می‌خواهد با توصیف وضع میزان میل به مشارکت سیاسی دانشجویان، چرایی و چگونگی آن را اثبات کند و به پرسش اساسی پژوهش پاسخ دهد که در یک نظام سیاسی اخلاق‌پایه مبتنی بر اخلاق اعتماد، چگونه می‌توان به مشارکت سیاسی سخت، اصیل، متعهدانه، اخلاق‌مندانه، همدلانه و از بالا به پایین دست یافت و از این طریق، نظام سیاسی را از تهدیدات و خطرات، مصونیت بخشید. در این نوشتار، هدف کاویدن تعهدات اخلاقی است که در قالب‌های فردی و عمومی اعتماد به نفس و اعتماد سیاسی، تجلی و بروز می‌یابد. هرچند در فرایند اخلاق و حقوق شهروندی، هر دوی آنها معنا و تفسیر می‌شود؛ اما در مقاله حاضر، این فرایند را از نگاه جامعه‌شناسی سیاسی و جامعه‌شناسی اخلاقی بررسی و تحلیل می‌کنیم. با توجه به اینکه در پژوهش و نوشتارهای علمی و پژوهشی و در یک نظام‌مندی روشی پس از کاوش علمی، بحث و نتیجه‌گیری می‌کنند تا از این طریق، دانش را فربه‌تر و میوه حاصل از آن را کاربردی کنند، نوشتار حاضر با بحث و نتیجه‌گیری می‌خواهد مبانی دانش بین‌رشته‌ای جامعه‌شناسی سیاسی و جامعه‌شناسی اخلاقی را در مورد مفاهیم بنیادین تعهد، اعتماد و مشارکت تقویت کند؛ از این‌رو نتایج یافته‌های تبیینی که حاصل فرض‌آزمایی پژوهش است را در بستر گزاره‌ها و مبانی نظری مرتبطشان با یافته‌های پژوهشی همسوی پژوهشگران دیگر که در بخش ادبیات تجربی پژوهش مرورشان کردیم، مقایسه نموده، درباره آن بحث می‌کنیم و سپس بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای خود را مطرح می‌کنیم.

با توجه به گزاره‌های نظری چنگ (۲۰۱۴م)، اگر شهروندان - در نوشتار پژوهشی حاضر دانشجویان - به رشد اخلاقی در بستر اعتماد سیاسی دست یازند، گرایش و میل بیشتری برای انجام رفتارهای سیاسی اخلاق‌محوری چون مشارکت سیاسی خواهند یافت؛ همچنین بر اساس گزاره‌های نظری میلبراث و تعبیر نظری باتومور که مشارکت سیاسی را در گونه‌های مختلف فعالیت ارادی و داوطلبانه شهروندان برای تأثیرگذاری در روند تصمیم‌گیری‌ها و خط‌مشی‌های مربوط به جامعه در سطوح و گونه‌های مختلف می‌دانند و به‌ویژه در هم‌راستایی با گزاره‌های نظری آلبرت بندورا که معتقد است اعتماد سیاسی فرایندی مرکب از اعتماد به دولت و اعتماد به نفس سیاسی است و در یک فرایند در حوزه و عمل سیاسی، چهار برونداد مشارکتی را موجب می‌شود که شامل مشارکت سیاسی اصیل/واقعی، کاذب/شبه‌مشارکتی، اعتراضی و انزواست. وضع اعتماد و مشارکت سیاسی دانشجویان - نمونه‌های پژوهش - در مورد وضع، نوع/گونه و چرایی و چگونگی میزان میل به مشارکت سیاسی را به شرح ذیل می‌توان فهم، تفسیر و تحلیل کرد؛ به بیان دیگر با توجه به اهداف و پرسش‌های پژوهش درباره الف) وضع اعتماد و مشارکت سیاسی دانشجویان؛ ب) وسعت و نوع مشارکت سیاسی؛ ج) عوامل مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی آنان (در این قسمت اعتماد سیاسی و اثربخشی سیاسی) را بر اساس گزاره‌های نظری یادشده،

بررسی و بحث می‌کنم. یافته‌های جدول‌های شماره ۴ و ۵ نشان می‌دهند تمایل به مشارکت سیاسی با میانگین ۱/۶ اندک است و حتی مقدار مشارکت مقلدانه و گلابیاتوری دارای میانگین بیشتری است و درکل، میزان تمایل به مشارکت سیاسی، کمتر است و میل به خیلی کمتر می‌کند. دانشجویان حتی تمایل به عضویت در گروه‌های سیاسی را ندارند و کمتر پیگیر اخبار سیاسی هستند. بر اساس نظریه نظریه پرداز بنام و پراوازه، آلبرت بندورا، زمانی مشارکت سیاسی شهروندی کمتر می‌شود و آنان میل و گرایش کمتری به مشارکت سیاسی دارند که در یک محیط سیاسی، هم اعتماد سیاسی شهروندان به نهادها و کنشگران سیاسی کمتر و هم اعتماد به نفس سیاسی شهروندان پایین‌تر است و در نتیجه احساس اثربخشی سیاسی نمی‌کنند. نمونه‌های پژوهش حاضر در اوضاع مناسب اعتماد و مشارکت سیاسی قرار ندارند و گرایش به مشارکت سیاسی در آنان پایین و کمتر است. هم عوامل و نظام تربیتی و اجتماعی کننده مانند خانواده، رسانه‌ها و آموزش و پرورش نتوانستند در فرایند تربیت و جامعه‌پذیری، فرزندان جامعه را با اعتماد به نفس بالا تربیت کنند که دانشجویان احساس اثربخشی سیاسی کند و هم محیط‌های سیاسی (نهادها، نظام‌ها و کارگزاران سیاسی) با اعمال و کارکردهای سیاسی و اجرایی‌شان نتوانستند اعتماد سیاسی دانشجویان جلب کنند. با این اوضاع، حتی دانشجویان در قالب الگوی اعتراضی نیز با کامیابی و انجام یک عمل موفق و سودمند سیاسی مواجه نمی‌شوند و قادر به مشارکت اثربخش نخواهند بود و تنها نتیجه این وضع، مشارکت حداقلی است و ناگزیر کارگزاران سیاسی با راهبرد گلابیاتورهای سیاسی می‌توانند از نظام سیاسی حفاظت کنند که به نظریه‌های هانتینگتون، نلسون و باتامور، امکان توسعه سیاسی با این نوع مشارکت سیاسی ممکن نمی‌شود یا دارای شانس بسیار کمتری است. اگر نظام‌های تربیتی می‌توانستند شهروندان را با اعتماد به نفس سیاسی تربیت کنند، آنان - اینجا دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان - می‌توانستند از گونه‌های مختلف مشارکت سیاسی با وسعت‌های متفاوت استفاده کنند و بر روند سیاسی کارگزاران و نظام سیاسی و خط‌مشی‌های کشور، تأثیر بگذارند و به تدریج اعتماد سیاسی را افزایش دهند.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهشی و نتایج جدول‌های شماره ۶ تا ۹ و همچنین شکل شماره ۱ که با رویکرد سنجش میزان انسجام و همبستگی گویه‌های عامل/سازه اعتماد (متغیرهای اعتماد سیاسی و اعتماد به نفس سیاسی) که تبیین‌کننده میزان گرایش سیاسی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان هستند، انجام شده، می‌توان یافته‌های مزبور را با گزاره‌های نظری مستتر در ادبیات نظری پژوهش به‌ویژه با گزاره‌های نظری بندورا همسو یافت. از طرف دیگر با یافته‌های پژوهشی پژوهشگران از جمله حسن‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) در مورد عوامل مؤثر بر میزان گرایش به مشارکت سیاسی دانشجویان، شهر کرج/ البرز که رابطه معناداری میان سطح بی‌اعتمادی و بیگانگی سیاسی دانشجویان با میزان مشارکت سیاسی آنان دارد، همچنین با یافته‌های پژوهشی تاجی و کشاورز (۱۳۹۴) در نورآباد ممسنی، حسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) در آران و بیدگل که رابطه معنادار احساس اثربخشی سیاسی و کارایی/ اعتماد به نفس دانشجویان دانشگاه تهران با میزان گرایش به مشارکت سیاسی را نشان می‌دهد، شریفی و همکاران (۱۳۹۲) که رابطه معنادار میزان بیگانگی سیاسی و اعتماد سیاسی دانشجویان بوکان با میزان گرایش به مشارکت سیاسی، همچنین گابریل (۱۳۷۶) که رابطه معنادار فرایند جامعه‌پذیری سیاسی نارس و ناقص خانواده و میزان اعتماد به نفس سیاسی کم با میزان مشارکت سیاسی را کشف کردند و همگی درباره پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهشی پژوهش حاضر هستند، همسویی مشاهده و مقایسه کرد.

برای برون‌رفت از مشکل و گره‌گشایی از مسئله نوشتار حاضر، فهم این گزاره فلسفی، کلیدی است که قوت در پذیرش اصل وحدت در عین کثرت است؛ چراکه یافته‌های پژوهشی، پذیرش چندفرهنگی، تقویت و توسعه سیاسی و دموکراسی، افزایش اعتمادبه‌نفس سیاسی، افزایش اعتماد سیاسی را نزد همه گروه‌ها و سلايق عمده کرد که نتیجه آن افزایش مشارکت سیاسی اصیل دموکرات محور خواهد بود. چنان‌که کاتمن (۱۳۹۹) هم در یافته‌های پژوهشی و علمی اش معتقد است قوت در پذیرش وحدت در کثرت است و برای دستیابی به هدف بلندمدت دموکراسی باید اوضاع و شرایط میان‌فرهنگی و چندفرهنگی را پذیرفت و آن را در نظام آموزشی و به‌ویژه آموزش شهروندی به کار بست تا نتایج آن تحقق دموکراسی از طریق مشارکت سیاسی اصیل و از پایین به بالا باشد. تقویت نظام‌های آموزشی، تربیتی و اجتماعی‌کننده با رویکرد افزایش اعتمادبه‌نفس سیاسی با هدف ایجاد احساس اثربخشی سیاسی در شهروند از یک سو و ایجاد سپهر امن برای جامعه‌پذیری سیاسی در نظام دانشگاهی و احزابی برای نهادینه کردن گونه‌های مختلف مشارکت سیاسی با رویکرد مطالبه‌گرایانه از سوی دیگر موجب تقویت مشارکت سیاسی می‌شود و بستر را برای نقد و مطالبه‌گری از محیط‌های سیاسی و نهاد قدرت فراهم می‌کند و از این طریق بر میزان اعتماد سیاسی می‌افزاید. برای ورود به این حوزه و کاربردی کردن این پیشنهادها باید از سپهر لطیف، غیرخشونت‌ی، متواضع و نرم اخلاق سیاسی و اعتماد متقابل بهره جست.

منابع

- آذرنگ، ندا و محمدرضا طالبان. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه طرد اجتماعی ذهنی با مشارکت سیاسی جوانان نسل سوم انقلاب اسلامی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
- آلموند، گابریل. (۱۳۷۶). چارچوبی برای سیاست تطبیقی. ترجمه علیرضا طیب، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- باتامور، تام. (۱۳۹۴). جامعه‌شناسی سیاسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: انتشارات شب‌تاب.
- بیرانوند، آرزو و خسرو رشید. (۱۴۰۱). «هنجاریابی مقیاس‌های سود و زیان به عنوان عاملی برای تبیین، ساخت، اعتباریابی چرایی انجام دادن و ندادن رفتارهای اخلاقی در موقعیت‌های گوناگون زندگی». فصلنامه علمی تأملات اخلاقی، ۲ (۳) (پیاپی ۱۱): ۱۱۵-۱۴۹.
- پاشایی، محمدجواد و مسعود نورعلیزاده میانجی. (۱۴۰۱). «تحلیل مفهوم توکل از نگاه صدرالمتهلین و نسبت آن با مفهوم روان‌شناختی اعتماد به نفس آلبرت بندورا». مجله الهیات تطبیقی، ۱۳ (۲۸): ۹۹-۱۱۶.
- پوپر، سرکارل رایموند. (۱۴۰۲). جامعه باز و دشمنان آن. ترجمه رحمت‌الله جباری، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- حسن‌زاده، کبری و اصغر مهاجری و مجید رادفر. (۱۴۰۲). «بررسی عوامل مؤثر بر بیگانگی سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های البرز/کرج». رساله دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه.
- حسن‌زاده، زهرا و محسن نیازی. (۱۳۹۵). «تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی شهروندان شهرستان کاشان و آران و بیدگل». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پردیس کاشان.
- رابرت، دال. (۱۳۶۴). تجزیه و تحلیل سیاست. ترجمه حسین مظفریان، تهران: نشر مترجم.
- خانباشی محمد و شمس‌السادات زاهدی. (۱۳۹۰). «از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی (پژوهشی پیرامون رابطه اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی در ایران)». مجله پژوهش‌های مدیریت در ایران (مدرس علوم انسانی)، ۱۵ (۴): ۶۵-۸۷.
- ربیعی، خسرو و جمال خسروی. (۱۳۸۰). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های بوکان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام‌نور تهران غرب.
- شریفی، خسرو و جمال خسروی و امیر ملکی. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های بوکان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور تهران: علوم اجتماعی.
- غفارزاده خوبی، پرینسا و صمد صباغ دهخوارقانی. (۱۳۹۵). «بررسی کیفیت زندگی و مشارکت اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز». مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۳۳ (۳۳): ۲۵-۳۶.
- غفاری، غلامرضا و محسن نیازی. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت. تهران: انتشارات نزدیک.
- غفاری هاشجین، زاهد و مهدی عبداللهی ضیاءالدینی و علی مرشدی زاد و عباس کشاورز شگری. (اسفند ۱۳۹۸). «الگو و فرایند کنش‌های سیاسی قومی در ایران». فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۲ (۸۶): ۷-۳۰.
- فیروزجائیان، علی‌اصغر و جهانگیر جهانگیری. (بهار و تابستان ۱۳۸۷). «تحلیل جامعه‌شناختی مشارکت سیاسی دانشجویان

- دانشگاه تهران». مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، (۱۱): ۲۷-۸۴.
- کاتمن، امی. (۱۳۹۹). «آموزشی برای آزادی فردی و شهروندی دموکراتیک: قوت در وحدت و کثرت». فصلنامه علمی تأملات اخلاقی، ۱ (۴) (پیاپی ۴): ۱۷-۴۱.
- گل‌پرور، مجید و خواجه‌حسنی، محمدمین. (زمستان ۱۳۹۰). «افزایش مشارکت سیاسی با استفاده از مدل پشتیبانی تصمیم‌گیری». تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۳ (۹): ۲۰۳-۲۱۲.
- گوئل، لیل و لستر میلیراث. (۱۳۸۶). مشارکت سیاسی. ترجمه سیدرحیم ابوالحسنی، تهران: نشر میزان.
- محمدی، افشین و احمد شهیدیان. (پاییز ۱۳۹۰). «بررسی راهکارهای افزایش مشارکت سیاسی دانشجویان با تأکید بر شناسایی روابط میان‌فردی مؤثر در شبکه اجتماعی». مجله مطالعات رسانه‌ای، (۱۴): ۱۰۵-۱۲۰.
- مهاجری، اصغر و فاطمه ملک‌محمدی و مهرداد نوابخش. (۱۴۰۲). «از چاله به چاه (نگاه تطبیقی و تلفیق‌گرا از منظر جامعه‌شناسی معاصر به مسئله‌های بنیادی فقر مضاعف و کیفیت زندگی در شهر تهران)». دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۲ (۲۳): ۱۶۹-۲۱۲، DOI/۱۰/۲۲۰۸۴/۱۰/۲۲۰۸۴، CSR.2023.27907.2207.
- نگین‌تاجی، فهیمه. (تیر ۱۳۹۴). «تأثیر شیوه‌های استفاده از ارزیابی عملکرد (توسعه‌ای و ارزیابانه) بر اعتماد کارکنان به مدیران». چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۶ (۳): ۱۳۱-۱۵۲.
- هانتینگتون، ساموئل. (۱۳۷۹). درک توسعه سیاسی. تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- هانتینگتون، ساموئل. (۱۳۷۴). سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر علم.
- Bandura, Albert. (2021). "Haggbloom SJ. The 100 Most Eminent Psychologists of the Twentieth Century". *PsycEXTRA Dataset*. 2001. doi:10.1037/e413802005-787.
- Dahl, Robert. (1991). *Democracy and Its Critics*. Yale University Press.
- Cheng, C. (2014). "The Predictive Effects of Self-Esteem, Moral self, and Moral Reasoning on Delinquent Behaviors of Hong Kong Young People". *International Journal of Criminology and Sociology*, (3): 133-145.
- Freud, S. (1950). *Totem and Taboo*. New York: Norton.
- Mead, G. (1934). *Mind and Self-Society Chicago*. University of Chicago Press.
- Levin, Murray. (2015). *Political Alienation in Man Alone*. by Josephson, E and Josephson, M. N. Y. Mcgrow Hill.
- Millbrath, L. (1981). "Political Participation". *Hand book of Political Behaviour*, v.4, (ed), S. Long, New York: Plenum Press: 201-212.
- K. R. Poper. (1945). *The Open Society and Its Enemies*. First Edition, https://heirnetonline.com/wp-content/uploads/2018/11/open_society.jpg.
- Ygotsky, L. S. (1962). *The Development of Scientific Concepts in Childhood*.